

C E S T A C Í R K V E V N A Š E M P R O S T O R U

Joachim W a n k e

- Brzy poté, co se nový erfurtský biskup ThDr. Joachim Wanke ujal správy diecéze, přednesl svým kněžím svůj pohled na situaci a program práce. Mladý biskup (nar. 1941), původně profesor novozákonní biblistiky na Teologickém studiu v Erfurtu, překvapuje způsobem, jakým mluví: přímo a jasně vyslovuje realitu a naplno bere daný úkol svůj i své církve ve státě ovládaném ateistickou ideologií. I když církev v NDR má zcela jiné možnosti než my, je pro nás řeč biskupa vyrostlého v socialismu velmi pozoruhodná. V úvodu vzpomíná s úctou zemřelého vynikajícího předchůdce dr. Hugo Aufderbecka; mimochodem: i naše česká církev je mu velmi zavázána. Pak přistupuje k vlastnímu tématu. -

Kapitola I. Výzva situace

Je to stará zkušenost, že po bitvě je každý generálem. Ale pochopit momentální situaci, daný okamžik, to je velké umění. Rád bych uvedl tři faktory, které pokládám pro naši přítomnou pastorační situaci za důležité, protože nás hluboce zasahují a ovlivňují.

1. Chtěl bych upozornit nejprve na trvalé a rozsáhlé vymizení Boha resp. transcendence z obzoru našich věřících a lidí vůbec. Považuji za nedostatečné popisovat naši situaci jako situaci diaspory, tak jak to udělala drážďanská synoda i poslední pastýřský list našich biskupů. Diaspora vyvolává dojem, jako by církev byla nucena žít jen mezi lidmi jiné víry. My musíme naši situaci definovat daleko spíše jako "církev v sekularizovaném materialistickém prostředí". Sekularizovaný znamená, že společenský i soukromý život je dalekosáhle nenáboženský. Materialistický znamená: prosazuje se teoretický materialistický a ateistický světový názor, který také většina lidí do značné míry prakticky žije. Musíme mít jasno o tom, že tohle je pro církev skutečně nová situace. "Vymizení" Boha je radikální a pokrývá celou šíři života. Těžko si lze představit větší profánnost než je život v národním podniku popř. v novostavbě na sídlišti. Bůh, náboženství, církev se tu nevyskytují, dokonce ani v tak zvaných mezních situacích. A když současník náhodou na tyto skutečnosti narazí, působí na něj exoticky.

Mnou navrhovaná formulace "církev v sekularizovaném materialistickém prostředí" se vědomě odlišuje od formulace našich evangelických spolubratří: "církev v socialismu". Za prvé je pojem socialismu velmi vágní. Co je to socialismus? Obvykle se tím míní státní společenství utvářené marxismem-leninismem. To je ale příliš neutrální definice. Za druhé není naše situace určována jenom politickým ateismem. Nás ohrožuje daleko spíše praktický materialismus jako následek (nebo možná předpoklad) teoretického materialismu. To je to vlastní nebezpečí pro církev. Svět touhy po majetku, svět, který hledá kariéru směrem nahoru a požitek bez zábran. Proti tomuto nebezpečí jsou výpady přehorlivých docentů marxismu proti církvi a víře ne víc než neškodné potyčky. Naše pastorační situace musí tuto změněnou duchovní situaci člověka vzít naprosto vážně na vědomí.

2. Další specifikum naší situace bych nazval: mizející odolnost jednotlivce, tedy i jednotlivé rodiny nebo malé skupiny vůči převládajícímu okolí. Prožíváme tento jev podle mého názoru ve velmi zrychlené formě na vesnicích a v malých farnostech. Jednotlivá rodina, jednotlivý katolický partner v manželství, jednotlivé katolické dítě, za kterými jedeme mnoho kilometrů autem, se nemohou v ateistickém, materialisticky utvářeném okolí udržet. Když vyjmu naše katolické oblasti, mohou říci, a necítím se v tom žádným prorokem zkázy, že za pár let budeme mít sotva nějaké katolické venkovany. A naopak platí: každému, kdo si chce uchovat a předávat katolickou víru, naléhavě radíme, aby se přestěhoval do města. Ve městě je největší naděje pro víru díky živému společenství.

Ale heslo "nedostatečná odolnost jednotlivce" zahrnuje ještě další jevy:

- Je skutečností, že mladší generace v konfliktních situacích nesnese takovou zátěž jako starší generace. To neplatí jen obecně, ale také zvláště pro kněžské povolání. Stále řídkěji se setkáváme s tou slavnou rezistencí jednotlivce, se silou k alternativní existenci např. v konzumních otázkách, v otázce zaměstnání ženy, trávení volného času apod.

- Moderní novostavby na sídlišťích podporují na jedné straně odindividualizování jednotlivce (každá rodina má skřínovou stěnu na téměř místě!), na druhé straně podporují děsivou izolaci jednotlivců, kteří se už neumějí solidarizovat. O to snáz se stávají obětí předem daných nebo vědomě řízených tlaků.

- Společenské okolí podporuje konformismus a nedostatek fantazie. "Pane faráři, to si přece nemohu dovolit!" To je upřímný a docela odůvodněný stesk. Nebo: "Tady se prostě nedá nic dělat!" To je všeobecné mínění ve společnosti i v církvi. I to je výrazem sílící bezmoci jednotlivce.

Dalo by se říci ještě mnohé. Např. by bylo třeba poukázat na ovládanost každodenního života. Většina životních dějů je závislá na povolení, na licenci. Další důsledky na chování jednotlivce má neprůhlednost mnoha společenských dějů atd. atd.

3. Třetí jev: Lidé jsou stále více "obsazení" jak v práci, tak ve volném čase. Člověk je čím dál posedlejší prací, jakousi zaměstnávací mánií. Nikdo už nemá čas! Riskup nemá čas, s farářem se dá mluvit jenom ve středu, otec musí o víkendů na druhou směnu, žena musí absolvovat dálkové studium (v rámci plánu na povznesení ženy!), mladý člověk musí sportovat a důchodci zůstávají v pracovním procesu tak dlouho, dokud nepadnou. Kde dnes najdeme onoho slavného "zdatného důchodce", na kterého se biskupský úřad vždycky tak rád odvolával?

Podle mého názoru máme co činit s následky ztráty smyslu v moderní průmyslové společnosti. V něčem se tu zřejmě přehání. Ale já bych byl s diagnózami opatrný. Nejsem sociolog ani kulturní filozof. Přesto jako symptom je to zcela jednoznačné: člověk už nemá práci a volný čas, ale práce a volný čas mají člověka. Výslovně bych sem zahrnul tak zvaný "volný čas", neboť žádný časový úsek není hustěji zaplněn prací a výkonem než víkendy. I dovolená a zotavená je stále více prací. Podléhá kategoriím výkonu a úspěchu. Musím se při zotavení, na dovolené projevit jako rovný ostatním atd.

"Nemám čas." Tento stesk je jakousi dobovou charakteristikou. Naše společenské podmínky podporují tuto "obsazenost" člověka a částečně ji dokonce vyžadují. Nikdo nemá mít klid. Jeden plán, jedna soutěž následuje druhou a podobně. Tady má co říci nová papežská encyklika o lidské práci. Pokládám tuto hektičnost, tuto zaměstnávací máni, již ani církev není ušetřena, za významný pastorační jev, před kterým nesmíme zavírat oči.

Chtěl bych tato pozorování rozšířit také na církevní situaci. Musíme mít dnes na zřeteli, že nám v pastorační práci ubývá kvalifikovaných spolupracovníků současně s tím, jak přibývají a diferencují se pastorační činnosti. Musíme tedy počítat s tím, že v budoucnu budeme mít v naší oblasti k dispozici nejen méně kněží, ale i méně pastoračních pomocníků a jiných církevních zaměstnanců. Zvláště tu padá na váhu, že dnešní pastorační situace vyžaduje od všech spolupracovníků vysokou "frustrační toleranci". Tím slovem míním schopnost enormně se nasadit a přitom se umět vyrovnat s minimálními výsledky.

Není jistě žádným tajemstvím, že pastorační práce je dnes diferencovanější. Vyžaduje silnější přípravu a intenzivnější reflexi. Uvádím jenom něco z toho, co je pro nás nové: křesťanský rozhovor, vytváření rodinných skupin, intenzivní příprava na manželství, náboženské týdně pro děti, vzdělávací práce pro speciální skupiny povolání ve farnosti nebo ve vzdělávacích domech, katechetická práce pro děti s dospělými a další. K tomu přistupuje nyní při těžších vnějších podmínkách silná zátěž péče udržování farních budov, kostelů a jiných církevních zařízení, což je starost, která byla dříve bezpochyby snazší.

Tyto požadavky mohou unavovat a srážet odvalu. "Co by ode mne všechno nechtěli!" A čím více toho chce biskup, pastorační rada, pastorační referenti, děkanátní

rada ..., tím lehčí je vypnout a v přetížení ztratit odvalu i k jednotlivým kro-
kům. Platí to i pro nás. Jsme "obsazeni". Nemáme čas.

Podívali jsme se na naši přítomnou situaci a vyzdvihli tři jevy, které charak-
terizují naši současnost: 1. Církev v sekularizovaném materialistickém prostředí.
2. Přibývající bezmoc jednotlivce vůči tlakům okolí. 3. Mizející volné prostory
v lidském a rodinném životě, zaměstnávací mánie, dobrovolně-nedobrovolný neklid,
který zachvátil i naši pastorační práci.

Kapitola II. Centrum našeho úkolu

Pokrok teologického a pastoračního poznání vychází vždycky ze dvou pólů:
z pohledu na situaci a současně z promyšlení nám svěřeného evangelia. Kde je cent-
rum našeho úkolu jakožto církve dnes a nyní?

1. Už popsaná sekularizovaná pozice naší společnosti nám klade úkol, s nímž
církve dosud nebyla konfrontována. Církev má dosvědčovat Boží existenci, skuteč-
nost. Naši situaci lze srovnat se situací prvotní církve, když bylo evangelium
z židovského prostoru přeneseno do helenistického světa. V židovském myšlení by-
la existence Boží neproblematická a samozřejmá. Apoštolské kázání mohlo hned za-
čít christologickým zvěstováním: Ježíš Kristus je poslední, eschatologický posel
Boží. Naproti tomu v helenistickém prostoru muselo této christologické zvěsti
nejprve předcházet monoteistické kázání. Tak připomíná Pavel Solunanům "obrátili
jste se od model k Bohu, abyste sloužili Bohu živému a skutečnému" a pak teprve
přichází christologický článek "a očekávali z nebe jeho Syna, kterého vzkřísil
z mrtvých, Ježíše ..." (1 Sol 1,9).

Myslím si, že církev dnes vstoupila do nového dobového pocitu života a světa,
do sekularismu, který je třeba odlišovat od ateismu. Bůh, resp. transcendence,
se nejenom popírá, ale vůbec se prostě nevyskytuje, a to nejen oficiálně, ale i
prakticky a pro jednotlivce neproblematicky a samozřejmě (tohle právě biskupa Huga
hluboce znepokojovalo!). Proto je třeba dnes christologické kerygma vřadit do cel-
kového dosvědčování Boží skutečnosti. Zde se ostatně rýsuje naléhavý společný úkol
všech velkých světových náboženství do budoucna tváří v tvář sekularizaci. Nelze
prostě "přistát" s evangeliem u lidí, kterým chybí jakákoli zkušenost a transcen-
denci.

Tady spočívá podle mého názoru základní problém našeho zvěstování. Věty křes-
ťanské víry jsou chápány jako ideologie, protože už nemohou navázat na autentic-
kou zkušenost Boha a transcendence. Pro člověka sekularizovaného světa je nábožen-
ská nebo také křesťanská řeč tak cizí jako čínština pro současného Středoněmce.
Formuluji to tak tvrdě, abychom se konečně jednou dali šokovat radikální profán-
ností naší společenské skutečnosti. Tady je třeba mít před očima, jakému napětí
jsou naši věřící každodenně vystaveni, i když to nedovedou vyslovit. Na našich
farácích a v normálním dni církevní práce si toho často tolik nevšimneme. Ve třetí
části našeho referátu se budeme muset ptát, co od nás vyžaduje osvědčování Boží
skutečnosti jakožto předpokladu zvěstování evangelia.

2. Zvěstování církve má vposledku utopický cíl, který je však třeba pokládat
za realistický se zřetelem k Božím novému stvoření na konci časů, tedy ne s ohle-
dem na naše síly a možnosti. Církev zve lidi, aby už tady a dnes vstoupili do
"prostoru bratrské solidarity", který nám umožňuje Duch svatý a který předjímá
Boží říši na konci času. Druhý vatikánský koncil toto sebeepochopení církve defi-
noval slovy "Církev jako svátost a nástroj spásy". Mahrážují slovo spása: "Církev
jako svátost a nástroj lidské rodiny solidarizované v Božím Duchu".

Tím je nejprve řečeno: církev není samoučel. Církev ani tady u nás není kvůli
sobě samé. Je tedy kvůli svému úkolu. A když ho nebude plnit, je jako trubka, kte-
rá už nevydává tón. Můžeme ji čistit a uchovávat v pouzdře, ale nikoho už nevzbu-
dí. Potřebujeme pro pastorační práci v četných jednotlivých akcích a programech
utopický obraz budoucnosti, který bude svítit před námi. Pouze s takovými vizemi
se dá vyrazit vpřed do dějin lidstva. Také marxismus žije z takového konceptu, ze
sekularizované myšlenky "communio sanctorum", společenství svatých. Takový obraz

budoucnosti není ale žádný program. V tom je slabost ideologie. Ty dělají: utopie za pomoci samopalů společensko-politický program, který je třeba uskutečňovat násilím a bez ohledu na konkrétní lidi. Ale obraz lidské rodiny, solidarizované skrze Krista, v Duchu svatém, může být majákem, který nám udává nejvnitřnější směr celé církevní činnosti.

Boží láska k lidem hledá lidi, nejen jednotlivce, ale i lidstvo jako celek, Církev se musí chápat jako nástroj, který má připravit lidi na přicházející solidarizování v říši Boží.

3. K tomu je třeba hned přidat ještě za třetí: Kristovo mystérium nás učí, že je jen jeden způsob, jak může církev plnit svoji spásnou funkci: Musí se připodobnit ukřižované lásce Ježíše Krista. Tuto formulaci pochopíme nejlépe tak, že nosným základem naší spásy je aktivní a pasivní postoj lásky tedy činná i trpící láska, která je v očích světa bláznovstvím.

Meditace o svaté Alžbětě nám to znovu připomněla. Není úkolem církve, aby poskytovala "rozvojovou pomoc" v nejrůznějších bídách světa. Chce-li být církev "svátostí a nástrojem spásy", tedy v Bohu smířeného solidarizovaného lidstva, pak to může udělat jenom způsobem Kristovým: musí s ním na kříž. Je to hrozné, ale současně útěšné. Hrozné, protože pro nikoho z nás díky jeho přirozenosti není snadné nechat se spotřebovat a neptat se po sobě samém. "Pane, co za to dostaneme?" To je tajný osten naší kněžské existence; tato otázka: K čemu to všechno? Proč se musím jako vzdělaný teolog starat o střešní krytinu, ačkoliv bych mohl smysluplněji navštěvovat rodiny? Proč si mohu ubíhat nohy ve shánce po odpovědných spolupracovnících v obci, když z toho tak málo pojde? Proč žijí celibátně, když nikdo nepostřehuje nejvnitřnější motivaci tohoto mého životního způsobu? Naopak: oni mě litují a přímo očekávají, že se budu nějak tajně odškodňovat. Proč jsou struktury naší církve tak ztuhlé a nepohyblivé, když bych si všechno dovedl představit pružnější a modernější? To jsou naše kříže a na tento kříž se necháváme přibít jen neradi.

Ale společenství kříže s naším Pánem je i útěšné. Za křížem se tyčí velikonoční vědomí církve. Proto může církev pokojně vstoupit na cestu odevzdání. Krajním modelem je jistě mučednictví. Ale v různých stupních se něco i dnes vyžaduje téměř od každého. I mezi námi žijí mnozí confessores. A vyznavačství je pro každou "rozumnou" úvahu bláznovstvím, tedy následováním Kristova kříže.

Nechtěl bych samozřejmě zatemňovat druhou stránku živé lásky Kristovy, tu aktivní, pobízivou, pozitivní a budující Kristovu lásku. Ježíš Kristus měl i pastorační program. Poslal učedníky k pomoci, volal a hledal konkrétní lidi, vybíral je ze svého světa atp. Ale tato aktivní láska Páně byla obklopena pasivní ochotou k utrpení, která je i pro nás základní formou této lásky.

Církev v našem prostoru tedy nemůže dělat nic jiného, než vyždvihnout znamení kříže, znamení aktivní a pasivní lásky Páně. Uskutečňuje se v našich pastoračních činnostech ukřižovaná láska Páně? Podle tohoto měřítka lze rozhodnout, jakou cenu a naléhavost mají naše mnohé pastorační snahy.

Zaměřili jsme se na centrum našeho úkolu. Máme před sebou nutnost mluvit o Bohu (v nejširším smyslu slova) přesvědčivě, autenticky. Církev má dosvědčovat utopickou vizi a žít tak, že ji předjímá. Je to vize lidstva spojeného skrze Krista v Duchu svatém. "To už není pán ani otrok, muž ani žena", není Východ ani Západ, ani První ani třetí svět, ani zdravý ani nemocný, "jste všichni jedno v Kristu" (Gal 3,28).

Církev této výzvě dostojí však jedině tehdy, když se ponoří do milování Páně, do pohybu, který se rozpíná jak horizontálně, tak vertikálně k lidem i k Bohu a má formu kříže, protože není jen aktivní, nýbrž také pasivně trpící.

Kapitola III. Cesty pastorační práce

Na závěr se chceme ptát, zda a jak mohou tyto centrální úkoly určit naši pastorační cestu.

1. Sekularizovaný životní pocit naší doby, vymizení Boží skutečnosti v praktickém životě jednotlivce a společnosti od nás vyžaduje změnu pastorační strategie. Co to znamená?

Naše pastorační práce nesmí vycházet ze samozřejmosti, že každý ví, kdo Bůh je, nebo jinak řečeno, že život práce musí mít smysl. Jistě smíme doufat, že otázka po Bohu není v člověku zcela zasunutá, ale musíme počítat s tím, že adresáti našeho zvěstování stojí před našimi křesťanskými požadavky a větami tak bezradně, jako obyvatel jeskyně, kterému chceme prodat sluneční brýle. Drží je v rukou zdvořile, ale bezradně. Neví, k čemu může vlastně brýle potřebovat. Řečeno neobrazně: konfrontujeme např. mladé lidi v manželství s křesťanskými představami hodnot, ale oni nejsou naprosto schopni tyto hodnoty popř. normy vzít za své prostě proto, že si s nimi nespojují žádné zkušenosti. Oč jinak a intenzivněji lze například hovořit s rozvedenými. Nebo, abych uvedl druhý příklad: často připomínáme modlitbu, povzbuzujeme k ní, ale ty, kdo s ní v dobré vůli začínají, nechávají v jejich prvních negativních zkušenostech samotné. Nedoprovázíme je nebo jen málo při jejich prvních krocích, např. při zkušenosti, že Bůh může také mlčet, nebo při otázce, proč se mám modlit i do temnoty, z níž nepřichází odpověď, jak je možná modlitba v profánním prostoru atd.

Chtěl bych říci toto: my kněží musíme být silněji muži duchovní zkušenosti, kteří dovedou v prostoru sekulárního světa autenticky a přesvědčivě uvádět do Božího světa. A to nejen řeholní sestry (i když řeholnice také často zůstávají neblaze sany se svou nouzí), ale tak zvaného normálního občana, který pracuje v národním podniku, jehož žena je zaměstnaná, který má dvě děti, musí ještě dělat večerní školu, pomáhat doma atd. Krátce řečeno: potřebujeme mystagogii pro členy našich společenství, která by dovedla zabudovat jejich specifické zkušenosti se sekularizovaným světem do jejich života víry. Ne, nejen zabudovat. To zní takovým retušujícím a oddiskutovávajícím způsobem. Spíš to mělo být tak, že by tyto jejich každodenní zkušenosti měly být východiskem na cestách k transcendenci. A mystagogy učitelé takovéto zkušenosti Boha uprostřed profánnosti, to můžeme být jenom my kněží, což ovšem neznamená, že mezi našimi muži a ženami neobjevíme mystiky všedního dne, kteří mohou působit na jiné. Ale není možné, abychom my jako kněží od tohoto základního úkolu utíkali a zabývali se všemi možnými jinými věcmi.

K. Rahner kdysi řekl, že v církvi by neměl být biskupem nikdo, kdo neobrátil alespoň dva ateisty. Nevím, jestli bych pak raději nezůstal docentem. Ale i jako docent mohu učit pouze to, co umím věrohodně a autenticky zprostředkovat druhým. Chtěl bych povzbudit naše kněze k tomu, že mezi všemi možnými pastoračními úkoly by si měli zachovat smysl pro to, že je někdy důležitější jít za jedním jediným pohanem než opatrovat jeden kruh zbožných rodin. Proč? Protože tento jediný pohan mě nutí, abych se svou zkušeností Boha musel vyjít tak radikálně a nekrytý, že to i pro mne znamená ozdravný šok. Protože tento pohan mě nutí, abych formuloval svoji víru bez dogmatických pojmů, v řeči naší východoněmecké zkušenosti. Protože taková konfrontace s nevěřícím mi dá více pomoci a povzbuzení pro "normální zvěstování" než žádná shromáždění než všechny kazatelské příručky dohromady. Zde platí staré zájma: Non multa, sed multum. Ne všechny pastorační aktivity jsou stejně důležité. Jsou věci kvalitativně důležité, které se nemohou odsunout kvantitativními argumenty. Úkol kněze jakožto mystagoga, jako duchovního svědka a vůdce pro možnost víry v Boha uprostřed profánního světa patří k těm pastoračním činnostem, jež nelze ničím nahradit. Cítíme už dnes v péči o konvertity, jak musíme otvírat cesty do této profánnosti. Protože konvertité jsou většinou duchovní katechumeni, které kdysi někdo nedopatřením už pokřtil.

2. Jako o druhém obecném jevu naší situace jsme tedy mluvili o přibývajícím bezmoci nebo o chybějící rezistenci jednotlivce. Postavili jsme si před oči jako kontrastní obraz utopii lidstva sjednoceného v Kristu, eschatologický cíl, k němuž táhne celý dějinný vývoj, dokud nám Bůh jednou v *communio sanctorum* nedhalí smysl světa a univerzálních dějin jako celku.

Na naší pastorační práci musí být znát něco z této velké utopie Boží říše. Jsem toho názoru, že naše doba má pro tento základní impuls křesťanského zvěstování zvlášť jasnou uši. Křesťanská víra v Boha, jejíž advent stojí na konci všech našich cest;

je podle mého názoru jedinou silou v tomto světě, která může chránit životní optimismus před iluzivními sebeklamy, ale také před nebezpečně zjednodušenými hesly, jako je třeba iluze, že nás zachrání zvýšený konzum nebo svoboda jednotlivce vymananá do excesu. Naše víra orientovaná na eschaton nás tedy chrání před rezignací, které propadá dnes tolik lidí dobré vůle. Těmito pojmy jsme se v posledku dotkli velkých současných životních herezí. Křesťanská víra zůstává optimistická a současně realistická, protože nás učí, abychom nedoufali v sebe samé. Jsem toho názoru, že význam křesťanské eschatologie tváří v tvář světu, který kolísá mezi vírou v pokrok a rezignací, musíme ještě objevit.

Naše pastorační práce musí tváří v tvář této duchovní situaci získat jistou konturu, která bude průběžně utvářet všechny činnosti. Snad by se tento základní impuls pastorační práce dal vyjádřit heslem solidarizace. Naše pastorační činnost, musí vést k solidarizování lidí mezi sebou. Nejprve ve společenství, v rodinách, mezi rodiči a dětmi, mezi rodinnými kruhy a skupinami, mezi různými personálními farnostmi, obcemi a duchovními rodinami. Hrozivá je například nápadná zóna mlčení mezi duchovními společenstvími v našem prostoru. Proč se tak snadno označujeme nálepkami? Cožpak si nemohou tato společenství říci něco navzájem a tím také nám všem?

Ale hlavně jde o solidarizování přes hranice církevních obcí. A tím jsme u toho, co chce říci nový pastorační impuls "Hledat druhého - Boží ano platí všem lidem". Jde o solidaritu mezi ještě odloučenými církvemi a společnostmi, mezi křesťany a nekřesťany, mezi církvemi a mimokřesťanskou skutečností až k odbourávání třídních, rasových a majetkových překrad v nejšířším slova smyslu. Naše nasazení jakožto církve musí být víc než dosud znamením solidarity a bezmocnými a slabými. Vždyť to už děláme! Péče církve o tělesně postižené a nemocné je věrohodná a zaslouží si uznání. Ale naše péče nesmí žít z tohoto uznání, nýbrž ze základního impulsu evangelia, uvádět lidi do jednoty v Kristu v prostoru Ducha svatého.

Řeknu to teď zcela nediferencovaně: každá pastorační aktivita, která svádí lidi dohromady, která je učí solidaritě s druhými, povzbuzuje k zodpovědnosti vůči druhým, má přednost před takovou pastorační, která vidí jednotlivce pouze jako objekt náboženské péče. Ještě zřetelněji: každá pastorační kroužící v sobě samé, která vzbuzuje podezření, že má jenom udržovat církevní podnik v chodu, ztrácí sama od sebe na váze, protože není utvářena vizí lidstva (nejen církve!) v Kristu.

Také naše péče o liturgické slavení stejně jako o takové vysloveně zbožné "podniky" jako exercicie, misie, kající dny, kde zdánlivě jde jen o Boha a moji duši, by se měly jasněji a zřetelněji otvírat této vzrůstající solidarizaci. Zde se otvírají samy od sebe mnohé motivace, které se dříve musely podporovat církevními a jinými příkazy. Např. příkaz nedělní účasti na mši se bude jevit přijatelněji, když si jednotlivce uvědomí, že svědectví jeho života je oporou i pro druhé. Angažování ve společenství je neproblematické, jestliže je neseno zkušeností, že společná činnost něco působí a mění atd. Že modlitba, bohoslužba, zbožnost v nejšířším slova smyslu jsou politické, tj. překračují individuální oblast, to nám ukazují určité události přítomné doby velmi zřetelně.

Naopak však musí pojmy jako "láskyplný příklon k druhému", "milosrdenství k slabým a bezmocným", "neproblematická solidarita s těmi, kdo jsou bezprávní a bez ochrany", "schopnost smířit se a povzbuzování k míru" ztratit pro naše věřící pach morálky, morálky v tom smyslu, jako by to všechno byly jenom vedlejší věci vedle toho hlavního. "Není spásy pro mne samotného." Tato věta se nám musí hluboko vpálit do duše. Spása může být jedinečně pro mne a pro bratra vedle mne. Tedy ne "Zachraň svou duši", nýbrž "Zachraň svého bratra a tím se zachráníš". Láska k bližnímu není naše hobby, nýbrž je to záchranné prkno, na kterém se zachraňujeme před námi samými.

Věřím, že slovo solidarizace může být oživující a posilující pastorační heslo, které otvírá všechny oblasti našich pastoračních aktivit ke středu evangelia, ale současně dává našim činnostem správné usazení v životě dnešního světa. Všechny ostatní pastorační akcenty bychom měli chápat jenom jako rozvíjení tohoto akcentu základního.

3. Nakonec jsme poukázali na stoupající "obsazenost" dnešního člověka, na zaměstnávání mánii, která zabíjí všechny klid a soustředění, která je vposledku výrazem útěku před Bohem nebo je výrazem vnitřní duchovní a duševní prázdnoty. Nemáme čas, protože jsme "obsazeni" sami sebou. V druhé části jsme viděli: Ježíšovo vykoupění, to je aktivně pasívní odevzdání lásky. A pouze v něm může církev, která vidí sebe samu jako soteriologickou veličinu, následovat svého Pána.

Co to znamená pro naši konkrétní práci? I zde by mělo heslo jaksi shrnout něco, co je jednotlivě třeba rozvinout. Naše církev musí být církev služby, církev "kariéry dolů" (H. Schürmann). Církev sebevdání nebo ještě lépe církev sebevyprázdňení. Můžeme známý hymnus z listu Filipanům použít i na církev? "Církev se ponížila a stala se služebnicí. Snížila se a byla poslušná až k sebevdání". Zní to velmi pateticky, ale přesto to zůstává jedinou cestou, která je pro nás skutečně významná a důležitá.

Myslíme si skutečně, že našimi chytrými lidskými úvahami, dispozicemi, strukturami a grémií postavíme evangelium trochu víc na nohy? Jistě, Bůh je dosvědčován skrze nás. Ale právě ne jako Bůh Řeků, filozofů, ne jako velkolepé vyvýšení nad skutečnost světa, které je třeba okuřovat a kterému je třeba obětovat lidi. Chce být dosvědčován jako Bůh, který hledá to, co je malé a nepatrné, který se sklání do prachu, který tak miluje, že se až zsměšňuje. Krátce, chce být dosvědčován jako Bůh Ježíše Krista.

Myslím si, že tím sejmeme naši pastorační práci velikou tíží z duše. Nepotřebujeme jednat tak, jako by Bůh byl na naše pastorační programy a akce odkázán, aby se vůbec dostal k lidem. Bůh má tisíce cest, jak dobýt lidské srdce. Když jsme se však jednou z nepochopitelných důvodů stali nástrojem tohoto Boha, pak pro nás přicházejí v úvahu jenom Boží misijní metody. K lásce přivádí jen nákaza lásky; jinak řečeno, musíme sloužit, abychom spasili. Nebo zase jinak: umírat, abychom vykoupili.

Řekněme si tyto věci zcela konkrétně:

- Každá církevní obec by měla mít svou skupinu svatého Vincence nebo svaté Alžběty ve starém stylu, tj. s laickou vlastní iniciativou, které by si novým způsobem hledaly úkoly a rozdělovaly je.
- Personální společenství, kolpingovské rodiny, duchovní elitní skupiny mají právo na existenci pouze tehdy, když vydávají diakonální svědectví navenek.
- Rodinné kruhy, které nepřejímají trvalou praktickou službu v obci nebo mimo ni, bychom měli rozpustit.
- Biblické kroužky nebo meditační skupiny by se neměly stýkat s Kristem jenom v Písmu, ale i v domovech důchodců nebo ve službě postiženým.
- Fara, která není otevřená sousedstvu jakožto útočiště ve všech tísňích života, si nezaslouží jméno fary.
- Farní obce, které přesouvají jim připadající charitativní úkoly na instituce, řehole a diecézní Charitu, jen spoře zahalují vlastní nahoru. Jistěže musí být Charita, která přejímá úkoly obcí, ale přesto nás Charita nemůže zbavit povinnosti ptát se, jak se naše obce (s knězem nebo bez kněze) mohou stát středisky bratrství v Duchu svatém.
- A nakonec: neměl by být nikdo z nás, kdo by neměl kdesi své místo, kde klečí a někomu myje nohy. Jsem přesvědčen, že každý z nás má v tomto směru dostatek nabídek.

"Sloužící svědectví". Církev malé cesty. Kariéra dolů. Tady jsme našli formule, které podle mého názoru jsou přiměřené církvi v našem prostoru, církvi v naší materialistické společnosti životní úrovně, v níž nechce nikdo sloužit. (My, v mercedesech jezdící biskupové, bychom se měli bít především do vlastní hrudi.)

Shrnujeme. Přehlédli jsme naši situaci, centrum úkolů a možné pastorační cesty. Tři aspekty, kterých jsme si pokaždé všimli, si odpovídají.

- Církev v sekularizovaném světě má základní úkol svědčit o Bohu. V naší společnosti, která dnes dávno už nesestává z odpadlých křesťanů, ale z nepokřtěných pohanů, vyrůstá otevřenost pro zkušenost transcendence, pro autentickou, věrohodnou řeč o Bohu. Budeme my kněží umět zprostředkovat duchovní zkušenosti sekularizované mládeži? To pokládám za klíčovou otázku naší pastorace.

- Viděli jsme, že jednotlivec je stále bezmocněji vydán tlaku anonymních sil. Je to tlak přizpůsobení, který všechno osobní pohlcuje do kolektiva. Proti tomu evangelium otvírá vizi bratrství vykoupených v Duchu svatém. Může být "solidarizace" pastoračním heslem, které zjedná evangeliu nové slyšení? Církev by měla být místem, kde se jednotlivec může nadechnout ve společenství, které pomůže každému k jeho právu, právě proto, že zde zakouší solidaritu tělesně postižený stejně jako rozvedený, dítě stejně jako neproduktivní důchodce, nepřizpůsobený mladiství stejně jako člověk postižený drogovou závislostí.

- Cesta, která nás vyvádí z obsazenosti člověka člověkem, z tohoto podivného nevykoupeného neklidu a činnostní mánie, je jediné cesta Ježíše Krista. Pohotovost k službě až k sebeodevzdání. Evangelická církev se definuje jako "společenství svědectví a služby", což je samo o sobě šťastná formulace. To, co je skutečně svědectví, to není naše dokonalost, náš dobře sehraný aparát, naše skvělé sebe-představování.

Sloužící svědectví. Tomu jedinému je přislíben eschatologický úspěch. A v dnešní situaci také některé nadějné pastorační příležitosti, na kterých bychom přirozeně neměli příliš stavět. K naší malé cestě, ke kariéře dolů, k alternativnímu jednoduchému životu by nám jako základ mělo stačit, že se pak nalézáme ve společenství našeho Pána.

Říjen 1981